Вдова Паоло Саверіні жила з сином у невеличкій хатині під кріпосною стіною Боніфачо. Те місто, розташоване на відногах гір, що де-не-де повисли аж над самим морем, поглядає через усіяну рифами затоку на низький берег Сардінії. З другого боку на підступах до міста крізь бескеття тягнеться підковою провалля, воно здається великим і глибоким коридором, але то гавань, що, вигинаючись поміж двома крутими височинами, доходить аж до перших будівель; там снують маленькі човни рибалок, італійських чи сардінських, а два рази на місяць — старий задишкува-тий пароплав, який прибуває з Аяччо.

На білих горах купчаться білі будинки, а через те тут білого аж занадто. Ті будинки немов гнізда диких птахів, що обліпили скелю, навислу над цим страшним проваллям, де майже не побачиш корабля. Вітер без упину накидається на море, накидається на голий берег, такий вже знівечений, що трава аж світиться; він вривається у протоку й пожирає все на її берегах. Гостре каміння, якого тут безліч, проштрикує з шумом усі хвилі й нанизує на вістря піняву, а вона здається клаптями полотна, що пливе й тріпотить на воді.

Хатина вдови Саверіні, що притулилася на самому краєчку провалля, дивилася трьома вікнами на цей дикий і безживний простір.

Вдова жила там відлюдно, із сином Антуаном, а при них ще собака Борзий — велика худа вівчарка, з довгою шерстю. З, собакою хлопець ходив на полювання.

Та одного вечора, коли дійшло до сварки, Антуан Саверіні упав, забитий на смерть — підступно в нього засадив ножа Ніколо Раволаті, а сам ще тієї ж ночі втік у Сардінію.

Стара мати, як побачила синове бездиханне тіло, що принесли якісь люди, не озвалася ні криком, ні сльозою, вона застигла з жаху і довго, безмовно дивилася на свою дитину; потім простерла над трупом свою

зморщену руку і склала присягу вендети. Вона не хотіла нікого ні чути, ні бачити, а, зачинившись у хаті, похилилася коло синового тіла, і тільки собака невгавно вив. Він завивав, аж заходився, стоячи в ногах ліжка, простягти голову до свого хазяїна, а хвоста затиснувши лапами. Пес не ворушився, як і мати, а вона, схилившись над синовим тілом, дивилася застиглими очима й беззвучно плакала великими холодними сльозами.

Юнак лежав навзнак, — він був у куртці з грубого сукна, роздертій і пошарпаній на грудях, — і мовби спав; та всюди було видно кров: на порваній через рану сорочці, на безрукавці, на штанях, на обох руках і на обличчі. Кров запеклася на чубі та бороді.

Стара мати стала проказувати до сина. Почувши її голос, собака затих.

— Що сталось — не вернеться, але за тебе, мій бідний, сину мій, моя дитино рідна, спаде на нього помста. Спи, тихо спи, спаде на нього помста, спаде, ти чуєш? Клянеться в тім тобі не хто, а мати! А вона, як сам ти добре знаєш, справдить своє слово.

І вона припала до сина, приклала свої холодні вуста до його мертвих вуст.

А Борзий знов заскавулів. Він, здавалося, стогнав, монотонно, страшно і протяжно.

Вони обоє, жінка і собака, пробули так аж до самого ранку.

На другий день Антуана Саверіні поховали, а через якийсь час у Боніфачо про нього вже ніхто не згадував.

Він не мав брата — ні рідного, ні двоюрідного. В його роді не зосталося чоловіка, щоб помститися за нього. Лише старенька мати безнастанно думала про помсту.

По той бік затоки від світу до смерку бачила вона білу цятку на березі: маленьке сардінське село, Лонгосардо, куди ховаються корсіканські розбишаки, що не почувають себе безпечно в місті. Там майже всі такі, осіли проти рідних своїх місць і дожидаються хвилини вороття, повернення до лісових хащів. І в тім селі, вона це добре знає, ховається Ніколо Раволаті.

Сама-одна як палець, цілий божий день вона сидить коло вікна, дивиться туди і думає про помсту. Що може вона вдіяти? Тут потрібна тверда рука, а вона без нікого, така вже немічна, за два кроки до могили. Але вона заприсягла-ся, вона поклялася над смертним ложем сина. Того не можна забути, далі не можна чекати. А що вдіяти? Що? Вона вже і сну не знала, і місця, спокою собі не знаходила, затято добираючи способу. Собака дрімав біля її ніг, а часом задирав голову і вив у далечину. Відтоді як не стало його хазяїна, він не раз отак завивав, мовби кликав його, мовби у своїй собачій невтішній душі закарбував спогад, якого стерти несила.

І якось серед ночі, коли Борзий знов заскавулів, зійшла на матір одна думка, думка мстивої й кровожерної дикунки. Вона обмірковувала все аж до ранку; потім, тільки на світ стало, пішла до церкви. Вона молилася, вона впала ниць на холодну підлогу, простерлась перед Богом, благала в нього помочі, підтримки, просила влити снаги у знеможе-не старістю тіло, щоб відомстити за сина.

Потім вернулася додому. На подвір’ї була стара з вибитим дном бочка, куди стікала вода з ринви; вона перевернула бочку, вшнурувала зсередини і, щоб не котилася, підперла кілками й камінням, потім припнула Борзого до тієї буди, а сама пішла до хати.

Тепер вона невпинно ходила у своїй кімнаті, а очі весь час звертали по той бік, до берегів Сардінії. Він там, убивця.

Собака день і ніч протяжно завивав. Уранці стара принесла йому в мисці води; але ніякої їжі — ні юшки, ані хліба.

Минув ще один день. Борзий, заморений голодом, спав. А вже на третій день очі в нього жадібно виблискували, шерсть стала дибом, він скажено рвався з ланцюга.

А стара знов не дала йому їсти, анічогісінько. Пес ярився скаженою люттю і гавкав захриплим голосом. Ще — ніч минулася.

Коли ж настав ранок, мати Саверіні подалася до сусіда й випросила два снопи. Вона взяла старий одяг, що колись носив її чоловік, і випхала його соломою, аби скидалося на людину.

Вбивши в землю проти буди Борзого тичку, вона прив’язала до неї опудало, щоб не впало. А потім з вузлика подертої білизни ще доробила голову.

Собака зачудовано дивився на ту солом’яну людську подобу й ані дзявкнув, хоча його мордував голод.

А стара пішла до різника купити добрий шмат чорної кров’янки. Коли вернулася, то на подвір’ї коло буди наклала дров, розвела вогонь і заходилася смажити кров’янку. Борзий як збісився, рвався з цепу, підскакував, бризкав слиною, не відриваючи о^ей від жаровні, звідки такі пахощі вривались лоскотом у його живіт.

Потім мати з тієї задимленої каші зліпила опудалові краватку. Вона довго морочилася коло шиї, мовби хотіла убгати ковбасу всередину. А коли вже пов’язала, то спустила пса.

Одним шаленим скоком пес кинувся на опудало, уп’явся в горло, ставши лапами на плечі, і шматував. А як зіскочив, то в пащі чорнів шматок здобичі,— не з’їв, а глитнув, і знову накинувся, і знов угризався

іклами в шнурки, виривав кусень поживи, зіскакував, потім ошаленіло стрибав знову. Він не лишив цілого місця на обличчі, усе зубами вигриз, а там, де мав би бути комірець, зосталися лише клапті.

Вдова, нерухома й німа, дивилася в надії, а очі загоралися вогнем відплати. Потім вона посадила Борзого на ланцюг і знов два дні мучила його голодом, а тоді ще раз узялася за той дивовижний вишкіл.

Три місяці вона привчала його до такого звірства, до такої кривавої здобичі. Тепер уже не прив’язувала його, а одним порухом руки нацьковувала на опудало.

Вона так уже вишколила Борзого, що хоч би й не було схованої в горлі опудала їжі, а все одно пес упивався в нього іклами і рвав зубами. Після чого одержував винагороду — підсмажену кров’янку.

Борзий аж здригався, вгледівши солом’яне опудало, а потім зводив очі на хазяйку, вона ж хрипко кричала: "Бери!" — й піднімала догори пальця.

Нарешті вона сказала собі, що наспіла вже слушна година, і одного ранку в неділю мати Саверіні пішла до церкви на сповідь і причастилася з натхненням у душі, а потім, коли вернулася звідти, убралася в чоловічий одяг, ставши схожою на нужденного старця, та й пішла з одним сардінським рибалкою, котрий перевіз її разом з собакою на той бік затоки.

Вона мала в полотняній торбі великий шмат кров’янки. Борзий морився голодом два дні. Стара жінка раз у раз давала йому понюхати пахучу їжу і так ворушила звірину лють.

Вони ввійшли в Лонгосардо. Корсіканка накульгувала. Вона зайшла до одного пекаря й спиталася, де мешкає Ніколо Раволаті. Виходило, що

він тут жив зі свого старого ремесла — столярування. Він щось майстрував у кінці майстерні.

Стара пхнула двері й окликнула:

— Гей! Ніколо!

Він обернувся, а вона, спустивши собаку, нацькувала:

— Бери-бери, жери-жери!

Пес озвіріло кинувся й учепився йому в горло. Чоловік змахнув руками, схопився за напасника й покотився з ним по землі. Якусь хвилю він бився в корчах, молотив по землі ногами, потім простягся непорушно, а Борзий усе рвав зубами йому шию, поки не лишив на ній живого місця.

Два сусіди, котрі саме сиділи на порозі, потім оповідали, що бачили, як виходив нужденний старець, а з ним заморений чорний собака, і той собака плентався та їв щось буре із рук хазяїна.

Ввечері стара вернулася додому. Тієї ночі вона спала міцним сном.